Moet de Koninklijke Luchtmacht de Zwarte Kraai te vriend houden?

L.S. Buurma, A. Dekker & F.T.W.M. Lelieveld

Als functionarissen, belast met het voorkomen van aanvaringen tussen vliegtuigen en vogels, staan ondergetekenden telkens voor de moeilijke keuze of er moet worden opgetreden tegen vogels nabij de startbaan. Wanneer de dieren daar rustig zitten en zich van de voorbijrazende straaljagers niets aantrekken blijkt het lang niet altijd verstandig te zijn om ze te verjagen. In plaats van te vertrekken kunnen de vogels geruime tijd kris-kras rond blijven vliegen en een groot gevaar voor de vliegtuigen betekenen. Maar ook een ogenschijnlijk rustig foeragerende groep kan gevaar inhouden. Want plotseling maken zich daaruit vogels los of worden dieren van elders aangetrokken.
Vaak zijn het botsingen met zulke solitaire passanten, die tot catastrofale gevolgen leiden.

Of er al of niet moet worden verjaagd hangt af van de lokatie, het seizoen, de soort vogels en hun activiteit.
De beslissing is vooral een kwestie van ervaring en intuïtie. Maar er spelen natuurlijk wel een aantal algemene regels in het achterhoofd mee. Het is verstandig deze wetmatigheden te bespreken, te testen en door onderzoek te verfijnen. Soms blijkt daarbij dat een beroep op het 'gezonde verstand' niet of zelfs averechts werkt. Zo is het zeer de vraag of de gemakkelijk te verkopen oplossing van afschot wel altijd werkt in de vliegveldsituatie. Onze recente ervaringen met Zwarte Kraaien kunnen dit illustreren.

Aanvaringsfrequentie
Uit de 'birdhitparade' van de Koninklijke Luchtmacht blijkt dat van 281 vogelaanvaringen, waarbij de vogelsoort bekend is, slechts één geval een botsing met een Zwarte Kraai betrof. Het aandeel Zwarte Kraaien zal zelfs dichter bij één promille dan bij één procent liggen, want er waren ook nog 466 aanvaringen zonder volledige identificatie. Deze laatste groep bestaat voornamelijk uit kleine vogels en/of vogels die 'en route' (buiten het vliegveld) werden getroffen, waarvan weinig veerresten te vinden zijn. Standvogels, als de Zwarte Kraai, vliegen nooit hoog in de lucht en zullen daarom waarschijnlijk niet deel uitmaken van deze 'onbekend' groep.

Zwarte Kraai KP, terugvangst in kraaienvangkooi. Foto: Luit S. Buurma.

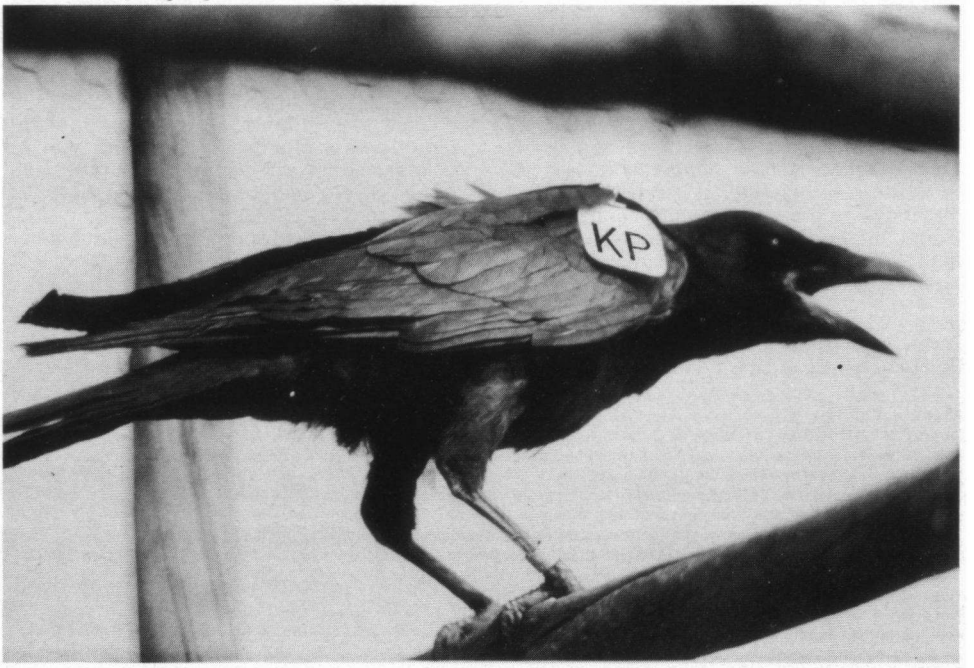

Zwarte Kraaien met vleugelmerken.
Foto: Luit S. Buurma.

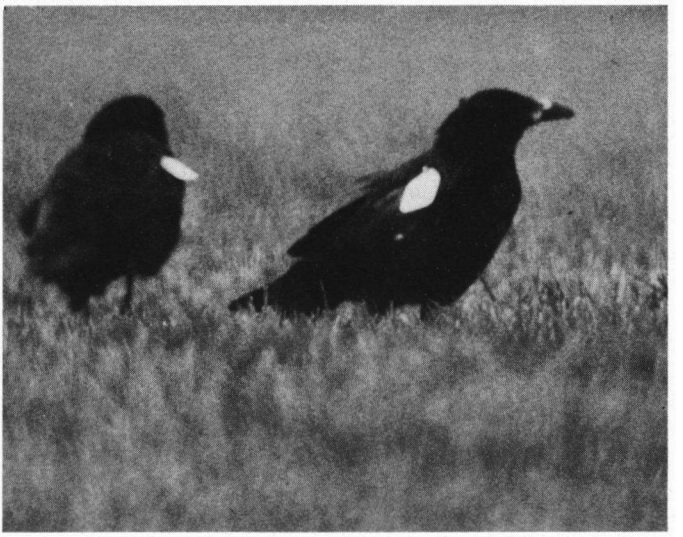

Het, zo goed als niet, optreden van botsingen tussen Zwarte Kraaien en vliegtuigen lijkt volledig in strijd met de talrijkheid van de kraai op de vliegbases. Zo kunnen er langs de startbaan van Vliegbasis Gilze-Rijen soms tegelijkertijd enkele tientallen Zwarte Kraaien rondlopen. Op deze basis werden de laatste jaren zelfs meer dan 1000 stuks voor onderzoek geringd. De enige conclusie, die hieruit kan worden getrokken, is dat Zwarte Kraaien te slim zijn om zich door een straaljager uit de lucht te laten vliegen. Het is net zoals bij hun aanpassingen aan de auto, die zo vele andere vogels de dood injaagt. Kraaien azen zelfs frequent op de talrijke vogellijken langs de snelweg, maar worden zelf zelden het slachtoffer. Zwarte Kraaien behoeven dus niet om redenen van vliegveiligheid te worden geschoten. Het hoofdargument voor afschot uit de wereld van de jacht, namelijk dat kraaien eieren en jongen van andere vogels roven, zou zelfs aanleiding kunnen zijn tot een pleidooi voor volledige bescherming van Zwarte Kraaien op en rond vliegvelden. Immers, hoe minder jonge onervaren vogels er op het open land vlak bij de startbanen worden grootgebracht des te geringer de kans op een aanvaring met een vliegtuig. Het is juist de nieuwe, onervaren generatie vogels die elk jaar in juli een enorme piek in de vogelaanvaringsgrafiek veroorzaakt.

Tegenover het argument van de jagers plaatsen natuurbeschermers meestal de stelling dat ook het roven door kraaien een vorm van natuurlijke selectie bij de prooisoort is. Wanneer dat bijdraagt tot het overleven van de slimsten, die het snelst aan de vliegveldsituatie wennen is ook dat een gunstig aspect.

Onderzoek

In welke mate bovenstaande redeneringen opgaan weten wij nog niet. Maar het is wel aanleiding geweest de in kraaienvangkooien gevangen Zwarte Kraaien niet te doden maar te ringen, te onderwerpen aan een verplaatsingsproef en sinds maart 1983 ook te voorzien van vleugelmerken. Het individueel merken van de kraaien kan ons veel leren over de verplaatsingen van deze vogels in relatie tot de landbouw en vooral de daarbij behorende activiteiten zoals gieren, maaien, hooien en ploegen. Dit is van belang voor het nemen van beslissingen over agrarische activiteiten op vliegvelden in verband met de aantrekkingskracht op vogels. Verder weten wij graag wat meer over de zwerf- en slaapvluchten van de in groepen levende, niet-territoriale Zwarte Kraaien, waartoe alle in onze kraaienkooien gevangen vogels lijken te behoren.

En ten slotte zijn ook de gedragingen tegenover vliegtuigen van belang om deze systematisch te bekijken. Want wellicht zijn deze ervaringen met de kraaien tevens een indicatie voor het gedrag van andere vogelsoorten, die een groter risico voor de luchtvaart inhouden. De vleugelmerken bieden een goede mogelijkheid voor dit onderzoek.

Tijdens het voorjaar van 1983 zijn door student Jean-Louis Nijsten, van de lerarenopleiding te Tilburg, gedragswaarnemingen gedaan aan kraaien die door ons op vliegbasis Gilze-Rijen werden gevangen en voorzien van vleugelmerken. Dank zij deze vleugelmerken zijn een flink aantal dieren individueel herkenbaar en is tevens bekend of het eerstejaars of oudere vogels betreft. De voorlopige resultaten bevestigen ons vermoeden over de

gewenning aan de vliegbewegingen en illustreren de slimheid van de vogels. Jean-Louis bekeek een groep van circa 80 Zwarte Kraaien, die doorgaans bivakkeerden op een stuk grasland in het verlengde van de startbaan en pal onder de landende straaljagers. Bij elke vliegtuigpassage werd de reactie van één of meer gemerkte individuen bekeken. Er werd weinig gereageerd, maar het bleek dat de vogels op maandag gevoeliger waren dan tijdens de rest van de week. Ook waren de schrikreacties tijdens de eerste passerende vliegtuigen sterker dan bij de volgende. De gewenning gaat kennelijk bij de kraaien erg snel. Opmerkelijk was verder dat jonge vogels heftiger reageren dan de oudere jaarsvogels. De meest verrassende waarneming betrof het verschil in de reactie van de kraaien op bekende en onbekende vliegtuigtypen. Terwijl de NF-5 straaljagers van de vliegbasis Gilze-Rijen nauwelijks de aandacht trokken, waren de kraaien duidelijk van slag bij de passage van twee Amerikaanse F-4 (Phantom) straaljagers.

Twee van vleugelmerken voorziene Zwarte Kraaien in het veld, nabij vliegbasis Gilze Rijen.
Foto: Luit S. Buurma.

Verzoek om inzending van waarnemingen van gemerkte Zwarte Kraaien

Tegen de tijd dat dit artikeltje verschijnt vliegen er meer dan 300 met witte vleugelmerken uitgeruste Zwarte Kraaien rond in het landelijk gebied tussen Tilburg en Breda. Dat lijkt veel maar de gemerkte kraaien vormen toch maar een zeer klein percentage van de daar aanwezige populatie. Wanneer u er op let zullen de gemerkte dieren u wel direct opvallen. Op 200 meter afstand is het reeds mogelijk de letter-letter of cijfer-cijfer code met een telescoop af te lezen. Graag vernemen wij via een brief of telefoontje waar, wanneer, op welk gewas of voedsel en in welk vogelgezelschap u de gemerkte kraaien hebt waargenomen. Ook wanneer u de code niet hebt kunnen aflezen is het doorgeven van bovengenoemde gegevens toch van belang, vooral als het waarnemingen op meer dan 5 km afstand van vliegbasis Gilze-Rijen betreft.
De vogels kunnen trouwens ook buiten Noord-Brabant worden aangetroffen, zoals meldingen uit Wageningen en Oud-Beijerland bewijzen.

■ L.S. Buurma (02521 - 10 873), A. Dekker (02518 - 56 348) & de beheerder administratie F.T.W.M. Lelieveld, werkadres Vlieg basis Gilze-Rijen (BOBV), postbus 49, 5120 AA Rijen, 01615 - 1851, toestel 2222, thuis: 013 - 557 464.

Wordt de Spreeuw spoedig een bedreigde vogelsoort?

Sedert 1982 verschijnen er in het Oostduitse ornithologische tijdschrift 'Der Falke' telkens weer berichten over de mogelijke achteruitgang van de Spreeuw. De meldingen komen vooral uit het noordelijke deel van het verbreidingsgebied, namelijk Scandinavië. Zo zou de Spreeuw in Finland al practisch geheel zijn verdwenen. Het zou interessant zijn indien de ontwikkeling van de spreeuwenpopulaties in ons land wat nauwkeuriger zouden worden gevolgd. Diegenen, die reeds vroeger daarover aantekeningen hebben gemaakt, zouden er zelfs nu al wat over kunnen vertellen. Het aantal paren van de Spreeuw kan onder meer geteld worden door voor de broedtijd en tijdens het voeren der jongen het aantal Spreeuwen te tellen op gazons en dergelijke waar ze samenkomen om voedsel te zoeken. J.T.

Uil verstrikt in basketbalnetje

De politie te Laren N.-H. heeft op 10 november 1983 een uil uit een basketbalnetje bevrijd. Het dier was verstrikt geraakt in het touw van het net en slaagde er niet in op eigen kracht los te komen.
Buurtbewoners zagen de vogel worstelen in de basket, die opgehangen was aan een electriciteitshuisje. De politie werd gewaarschuwd en die slaagde er in de uil (soort? red.) te bevrijden. De vogel kon goed wegvliegen toen deze werd losgelaten.
Uit 'Gooi en Eemlander' van 11 november 1983.

Te huur:

Zuid-Frankrijk (Cévennes), vrij huis (6-8 pers.), groot zonneterras, 10 ha eigen terrein met Draaihals, Cirlgors, Europese Kanarie, Hop, nabij bijeneter-kolonies, Steenarenden, 1/4 u. van rivier, 1½ uur NW van Nîmes.
Prins: 070 - 249 710.